

Պուշ տիւ Ռօն նահանգները . իսկ քիչ ունեցողները՝ Սէն , Տօթ-Լէ , Վօրս , Տօթ-Լիբէնէ , Տօթ-Սան ու Սարն նահանգները : Սէն նահանգը երկու անկեղանոցաց տեսչութիւն միայն ունի . բայց ասոնցմէ մէկը՝ որ է ըսել Փարիզու նը , այնպէս մեծ է ու եկամուտը այնպէս առատ , ինչպէս նաև մէջի աղքատաց թիւը այնչափ շատ՝ որ կրնանք ըսել թէ հինգ աղքատանոցի տեղ կը բռնէ :

1800էն մինչև 1844 աղքատաց սընտուկին յայտնապէս ընծայ տրուած ու կտակով թողուած ստակը 122 միլիոն ֆրանքի կը հասնէր , դուրս թողլով առանձին ու մանր մունր տրուած ողորմութիւնները : Ինկեղանոցաց ու հիւրանոցներուն շահի դրած բաներուն գինը 500 միլիոնի կը հասնի . ասոնցմէ զատ շատ մը տարեկան եկամուտ առնելիքներ ունին առանձնական մարդիկներէն . շատ մը գլուխ՝ Վիտթեան լեառն ըսուած տեղերուն վրայ պառկեցուցած , թաղերէն ժողովուած նպաստներ , տեսարաններու վրայ ունեցած աղքատաց իրաւունքը , աղքատանոցներու և հիւրանոցաց մէջ եղած աշխատութիւններէն եկած ստակը , և այլն : Ուստի բոլոր Վաղղիոյ մէջ եղած հիւրանոցներու ու անկեղանոցներու տարեկան եկամուտն է 54 միլիոն , 116,660 ֆրանք :

Եւ անկեղանոցաց տեսչութիւններուն մէջէն շատ եկամուտ ունեցողներն են , Փարիզուներ՝ որ տարին 12 միլիոն 690,823 ֆրանք մուտք ունի . Իոնինը՝ 2 միլիոն 179,990 ֆր . Ռուանինը՝ 1 միլիոն 136,908 ֆր . Սարսէյլինը՝ 1 միլիոն 69,257 ֆր . և այլն և այլն :

Աղքատաց պարէնին համար գացած ծախքն է 22 միլ . 191,141 ֆր : Վիտթեան բան մըն է որ այս ծախքիս 7^{էն} 3^ը ցորենի ու հացի համար գացած է :

Աղքատանոցներու ու հիւրանոցներու մէջի եղած անկողիններուն թիւը 126,142^է կը հասնի : Սէն նահանգը միայն 15,353 անկողին ունի : Հիւանդանոցներու մէջի եղած հիւանդաց թիւը 1847^{էն} , որ կրնայ միջին տարի մը

սեպուիլ , 486,083 էր . հիւրանոցները 77,033 հոգի ընդունեցան . ու 12,087 հոգի իբրև խենթ՝ յիմարանոցները դրուեցան : Ուստի ո՛ր և իցէ կերպով ապաստանարան գտնող անձանց թիւը բոլորը մէկտեղ 575,223 հոգի եղած էր :

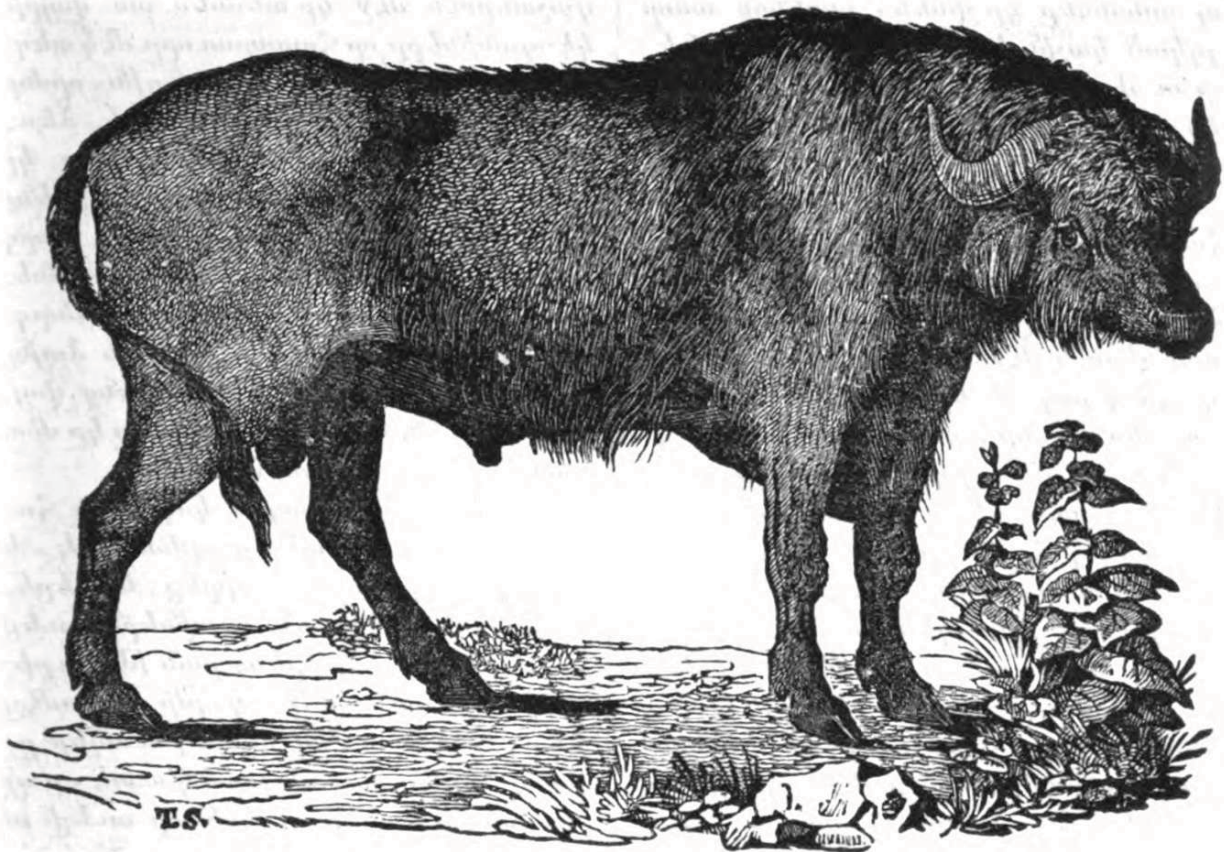
ԲՆԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ԲՆԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Գումէշ :

Եւս ու գումէշը աւելի քիչ կը նմանին մէկմէկու կ'ըսէ Պիւֆոն բնապատումը , քան թէ էշը ձիուն : Գումէշին բնաւորութիւնը աւելի դաժան և աւելի վայրենի է քան եղինը , աւելի դժուարաւ կը հնազանդի , և աւելի կատաղի է ու ստէպ յանկարծական կը բռնէ . բոլոր իրեն մարմնոյն ձեւերը կոպիտ ու տգեղ են : Կերպարանքը անախորժ է , նայուածքը կատաղի միանգամայն նաև ապուշ , վիզը ասդիս անդին կը շարժէ , և զրեթէ գլուխը միշտ դէպ 'ի գետին կախած է , ձայնը ահաւի և ցլուն ձայնէն աւելի զօրաւոր է : Սարմնոյն անդամները նիհար են և պոչն ալ լերկ , տեսքը մթազոյն , կերպարանքը սևագոյն , ինչպէս մորթն ու կաշին . գլխաւորաբար եզէն կաշին սևութեամբ կը տարբերի որն որ բրդին տակէն դիւրաւ կը տեսնուի , շատ լերկ ըլլալուն : Եւելի թանձրամարմին ու աւելի կարճ է քան զեղը , սրունքները աւելի բարձր , գլուխը համեմատաբար շատ աւելի պզտի , եղջիւրները շատ կլոր չեն , սև ու քիչ մը տափկած . ճակտին վրայ ալ թանձր խոպոպիք կը բուսնի . նաև կաշին ալ աւելի կարծր ու աւելի թանձր է քան եղինը . միսը սև ու կաշի պէս պինդ ըլլալով ոչ միայն ուտելու անախորժ կու գայ , այլ նաև անտանելի հոտ մըն ալ ունի . մատակ գումէշին կաթն ալ կուլան կաթին պէս աղէկ չէ :

Գումէշը բոլոր աշխարհք տարա-

Գոմէ :

Ծուած ըլլալով եղան պէս կը գործածուի . Եւրոպայի , Իսթիայի ու Իսթրի-կէի այլ և այլ կողմերը հերկելու համար ձիէն աւելի կը գործածուի , ան-կէց աւելի տոկուն և ուժով ըլլալուն . վիզը ու գլուխը անանկ կը շարժէ , որ մարմնոյն ուժը կ'աւելցնէ . և աս կա-խուած դրքովը մարմինը բոլոր ծանրու-թեամբը առջև կը նետուի , որով շուտ ու աղէկ առաջ կ'երթայ գետնին հեր-կագործութիւնը . և երբ քթէն երկը-թէ օղակ մը անցնենս՝ առանց խթանի կը կառավարուի : Իս գործողութիւնը ընելու համար՝ պէտք է զարնել ու կապ-կրպել զինքը . ու երբոր կը քակես ու կը թողուս , կը կատղի ու կը մոնչէ , և կ'երթայ գլուխը ասդիս անդին կը զար-նէ , որպէս զի սանձը հանէ : Բայց երբոր քթին օղակին սղմելովը՝ կաշին պատռտելով օղակը կ'իյնայ՝ բնութիւնը կակըղցած կ'ըլլայ :

Ինչպէս որ արու գոմէշը արօրի դնե-լու համար բռնութիւն ընելու է , այս-

պէս մատակէն ալ կաթը կ'թելու հա-մար վարպետութիւն պէտք է : Որով-հետեւ բայ իր ձագէն չթողուր որ ու-րիշը մօտենայ իր ծիծերուն , պէտք է որ կ'թողը քովը տանի ձագն ալ , և թէ որ ասիկայ մեռնի , ան ատեն կաշին ու-րիշ հորթուկի մը վրան անցուր , որով իրեն ձագին հօտը առնելով մայրական գութը կը խաբուի : Գոմէշի կաթէն , որ սաստիկ մէկահօտ ըլլալով՝ անախորժ կու գայ հոտառութեան , սքանչելի կա-րագ կը շինուի : Գոմէշին միսը խիստ հասարակ է , բայց Խտալոյ մէջ աղքա-տաց աղէկ ապրուստ մըն է : Եւրոպի կաշին թէպէտ եղան կաշիէն աւելի հաստ է , բայց խիտ ու պինդ չըլլալուն՝ կօշկակարութեան մէջ չգործածուիր , վասն զի սաստիկ ծանր է ու դիւրաւ ջուր կը ծծէ . բայց իրեն կակղութեանն ու առաձգութեանը համար ամէն տեղ կը բնտուի . Եւրոպայ ասոր կաշիէն կը շինեն մաղ , աղէկապ , պայուսակ , արկղ , ու տիկ . Եւրոպայի ժողովուրդն

ալ ամաններ կը շինեն . ատենօք ասոր յղկած կաշին կը հագնէին զինուորները ու վահանի տեղ կը բռնէր . իսկ հիմա զինուորաց մախաղին փոկը ասկէ կը շինեն :

Վոմէշին սոսկալի ուժը տեսնելու համար պէտք է երթալ Մերիկայի ընդարձակ դաշտերուն մէջ, և նաև հնդկաստանի ու Ռարեյուսոյ գլխոյ անտառներուն մէջ, ուր որ բարձրութիւնը հինգ ոտք, և երկայնութիւնը ութ ոտք կը հասնի, ահեղ եղջիւրներով, մորթն ալ մթազոյն կարմիր կ'ըլլայ : Ռարեյուսոյ գոմէշը ծերանալով առանձին տեղեր կը փնտրուէ ու կ'երթայ կը քաշուի անտառներուն խորերը . վայ ան մարդուն և կամ կենդանեաց որ իրեն ոտքին ձայնը լսելով չդառնար չփոխեր իր ճամբան . վասն զի անկարելի է ասոր հետ կռուիլ, նետը անոր կարծրացած կաշին չծակեր, սովորական հրացանին գնտակներն ալ ետ կը ցատքեն . բաց ասկէ վիրաւորուած գոմէշը աւելի կը կատղի, և առջևէն փախչին ալ աւելի վտանգաւոր է, որուն ընթացքը ոչ ջուրը կ'արգիլէ և ոչ կրակը : Վատելու մէկ հատիկ միջոցը ծառի մը վրայ ելլեն է, բայց գոմէշին արագութիւնը շատ անգամ ժամանակ չթողուր աս բանիս : Ինչ բան որ դիմացը ելլէ՝ գլխովը կը զարնէ ու ջարդուբուրդ կ'ընէ, ու ոտքովը կը մանրէ, և չհեռանար անկէ ինչուան որ ապահով չըլլայ իրեն յաղթութեանը վրայ, հոտուրտալով ու կրկին ու կրկին մեռելին քովը դառնալով : Փիղը միայն ասոր առանձնացած տեղը կրնայ երթալ ու կռուիլ առանց ֆնաս մը կրելու ասկէ . վասն զի փղին քաջութիւնն ու ուժը անկէ վեր ըլլալով կը յաղթէ անոր :

Եւրոպայի գոմէշները կէս արձակ և կէս գերիի պէս մեծնալով, Մերիկայի դաշտերուն մէջի աս ահաւոր տեսարանները չեն ցուցնէր մեզի, որ անթիւ բազմութիւն երկրէ երկիր ճամբայ կ'ընեն, իրենց մէջէն մէկը գլուխ ընտրելով : Բայց նաև Փոնտինեան լճակին քովերը և Սոսքանայի ծովեզերեայ

դաշտերուն մէջ կը տեսնես աս վայրի կենդանիները որ հազարաւորը մէկ տեղ քանի մը հոգւոյ կը հնազանդին, որոնք թեթեւ ձիերու վրայ հեծած և ձեռքերնին նիզակ բռնած կ'որ կ'որ կը պտրտին փարախին չորս դին և զիրենք մէջը կը փակեն : Եւ զարմանայ մարդերքոր տեսնէ աս վայրենի գազաններուն կռուոյ ատենը՝ որոնց ուժը մարդկային խելքէն վեր է, հովուին ձայնը լսելուն պէս մէկէն 'ի մէկ իրենց վայրենութիւնն ու գազանութիւնը կը մոռնան և կ'ընտանենան :

Վոմէշը հիւսիսային կողմն ալ հարաւային կողման պէս բազմածին է . և սակայն ցուրտ երկիր չիրեր, և կ'երևնայ թէ բարեխառն գօտիներն աւելի լաւ կը յարմարին իրենց քան թէ ուրիշ որ և իցէ աշխարհիս կողմը : Վոմէշը բնութեամբ ուժով ու սակաւակեր ըլլալով, ամէն տեսակ խոտ կ'ուտէ . բայց մասնաւոր բաներ ալ կան որ աւելի խորժելով կ'ուտէ : Խոնաւ ու ճախճախոտ տեղուանք կը սիրէ, ուր որ խոտերը պարարտ ու փափուկ կ'ըլլան, և ուր որ տղմի մէջ թաւալելով կրնայ տղմուտ ջրի մը մէջ իր կարծր ու չոր կաշին կակրղցընել :

ՍԿԶԲՈՒՆՔ ԲՆԱԼՈՒԾՈՒԹԵԱՆ

Դաս Ա . Օրոյ վրայ :

ՍԱՐԴ չկայ որ չգիտնայ թէ օդը ինչ բան է . պզտի տղայն ալ երբ շունչ կառնէ՝ կ'իմանայ որ թոքին մէջ օդ լեցուեցաւ, և երբ կրակին կը փչէ՝ կ'իմանայ որ թոքին մէջի օդը ելաւ՝ վառած ածուխին վրայ գնաց : () Դով է որ տղան վազելու ատեն ախորժ զգացմունք մը և միանգամայն դիմակալութիւն մը կ'իմանայ . անով իրեն վիշապակը վեր կ'ելլէ, նաւերուն առագաստները լեցընելով՝ կը քշէ զանոնք ու կը տանի : Մէն տեղ ամէն բանի մէջ օդ կայ, և մարմնոց վրայ մեծ ազդեցու-